

El lleó de Ruanda

Anna Torrents Bedoya

“Si la lluita entre un lleó i un caçador fos explicada per l'animal, la història seria molt diferent”. Així ho diu un proverbi africà en boca de Josep Maria Bonet, amic d'un dels catalans assassinats a Ruanda el 1994. Per a Bonet la història sempre la escriuen els guanyadors, i així ho veiem en la versió que ens ha arribat del genocidi d'aquest país africà, en el qual “sembla que els culpables siguin uns altres”. De fet, cada vegada hi ha més evidències que el genocidi de 1994 ha estat simplificat i explicat amb uns interessos econòmics i polítics molt determinats, amagant crims contra la humanitat que se segueixen produint a dia d'avui. Sota el recolzament dels Estats Units, Gran Bretanya i les Nacions Unides, el líder del Front Patriòtic Ruandès, Paul Kagame, va aconseguir pujar al poder i mantenir-se fins a l'actualitat sense que ningú no pugui acusar-lo dels crims que presumptament ha comès.

L'origen del conflicte.- Si ens atenim a la versió oficial del genocidi de Ruanda, veiem que l'arrel del conflicte es troba en una diferència ètnica dins el país. Per una part, trobem els tutsis, la classe aristocràtica i rica que sempre havia regnat, i per l'altra trobem els hutus, la classe popular i pobre que va pujar al poder amb l'ajuda de Bèlgica als anys 60. El genocidi va començar quan es va matar el president hutu Juvenal Habyarimana el 6 d'abril de 1994, i els hutus van sortir al carrer matant a cops de matxet a més de 800 tutsis en els primers tres dies, arribant a una xifra estimada de més d'1 milió de morts. Tanmateix, les darreres investigacions demostren que aquest atemptat va ser ideat pel Front Patriòtic Ruandès, que és el partit tutsi que actualment governa a Ruanda i que hauria assassinat a molts ciutadans ruandesos i especialment hutus. Aquestes i altres dades han estat publicades a l'auto del jutge espanyol Fernando Andreu, on s'explica que “es filmava intencionadament cadàvers identificats com víctimes tutsis quan en realitat es tractava de víctimes hutus”, començant una campanya de desinformació a nivell mundial. Aquesta iniciativa jurídica ha estat

recolzada pel Fòrum Internacional per a la Veritat i la Justícia a l'Àfrica dels Grans Llacs, que va presentar una querrela a l'Audiència Nacional incriminant a 40 alts càrrecs del govern ruandès actual i on es denuncia l'assassinat de nou cooperants espanyols entre 1994 i 2000, és a dir, després que el genocidi de 1994 hagués acabat.

Ruanda des de l'exili.- "Vivim sota un règim militar i totalitari que fa que no hi hagi justícia a Ruanda". Victoire Umuhoza, candidata a les eleccions presidencials del 2010 i presidenta de l'Agrupació de Partits Polítics de Ruanda a l'Exili, explica que hi ha "més de 10.000 persones detingudes i sense dossier" i que "el país viu una situació caòtica i d'injustícia terrible on es fan violacions dels drets de les persones". Per la seva part, l'escriptor ruandès exiliat Gaspard Musabyimana, diu que "a Ruanda els horitzons són molt grisos, perquè la justícia està dominada pel poder executiu i hi ha milers de presoners que porten 15 anys a la presó sense expedients". A més a més, l'escriptor explica que "els professors són acomiadats sense avís i el francès ja està quasi suprimit de l'ensenyament", ja que a partir d'ara la llengua oficial serà l'anglès. És per això que Musabyimana pensa que "les eleccions de l'any vinent seran guanyades sense cap dubte per Kagame", que acostuma a guanyar amb un 90% dels vots. Per la seva part, l'advocat del Veritas Rwanda Forum, Martí Sels, afegeix que "al país no hi ha democràcia perquè els partits de l'oposició pacten amb Kagame", si bé la membre del departament de desenvolupament i comunicació d'Orfes de Ruanda, Kimberly S. Greenberg, es mostra més positiva amb les properes eleccions i comenta que "Ruanda té el percentatge més gran d'orfes al món en relació amb la seva població, sent un total de 825.000 orfes en una població de 9 milions de persones". Pel que fa a la versió oficial del govern, l'assessor del Front Patriòtic Ruandès, Aimé Kayinamura, diu que la situació a Ruanda "ha millorat molt, ja no hi ha guerra i la gent treballa pel desenvolupament del país", però quan se li pregunta per què el govern de Kagame està compost en un 90% per tutsis, Kayinamura es nega a contestar i només diu que "Kagame és un bon home".

El paper de la comunitat internacional.- “L’Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Refugiats va instaurar un sistema de recompenses de 10 dòlars a tothom que els revelés la ubicació de refugiats ruandesos hutus”, el que “va comportar una autèntica caça del refugiat”, tal i com s’explicita a l’Auto del jutge Fernando Andreu. A més a més, el juny de 1996 l’ACNUR va decidir “suspendre l’ajuda alimentaria als refugiats del camp de Nyamitangwe, al Congo, si es negaven a tornar al país”. Aquestes actuacions, poc pròpies d’un organisme internacional, poden donar una idea del poder que té el govern de Paul Kagame que, com explica Josep Maria Bonet, “té a veure amb el fet que Ruanda és el principal exportador de coltan”. El coltan s’ha convertit en els darrers anys en un dels minerals més importants del món, ja que s’utilitza per a fer telèfons mòbils, ordinadors portàtils i diferents aparells electrònics. Ruanda agafa aquest coltan del Congo i l’exporta com si fos seu, de manera que tots els suports que té Ruanda dels Estats Units provenen de les riqueses del Congo. A més a més i com assenyala Juan Carrero, president de la Fundació S’Olivar, “l’assessor oficial de Paul Kagame és Toni Blair i això implica que hi hagi implicats lobbys de molt poder”. L’advocat Martí Sels també explica que “Kagame rep tanta ajuda dels Estats Units que s’ha arribat a plantejar entrar a la common law”. No cal oblidar, en aquest sentit, que l’exèrcit ruandès és molt professional i que la majoria dels seus soldats van ser formats als Estats Units. El president Paul Kagame, per exemple, va ser instruit a l’International Military Education and Training (IMET) l’any 1993. Aquest programa nord-americà ofereix una formació militar seguida per molts dictadors del Tercer Món, com ho van ser les brigades sanguinàries de Xile i Argentina, i ha format molts oficials tutsis del Front Patriòtic Ruandès que s’entrenen als Estats Units i després tornen a Ruanda per a ser militars.

La impunitat diplomàtica.- “Karake Karenzi, un dels oficials ruandesos acusats de crims contra la humanitat, està treballant en la Missió de pau de les Nacions Unides i la Unió Africana a Darfur”. En paraules de Juan Carrero, això

significa que “persones acusades de genocidi són ara pacificadors”. De fet, quan les Nacions Unides van començar els tràmits per a destituir a Karake Karenzi, el govern ruandès va amenaçar en fer fora 3.000 dels seus homes de Darfur i, com a conseqüència, el secretari general de Nacions Unides, Ban Ki-moon, va decidir mantenir a Karenzi en el seu càrrec. De fet, dels 40 militars del govern de Kagame acusats de crims contra la humanitat n’hi ha nou que estan fora de les fronteres de Ruanda, dos són ambaixadors als Estats Units i l’Índia i la resta treballen per Nacions Unides en missions de pau. Aquesta és una de les principals raons per les quals el **Tribunal Penal Internacional per a Ruanda (TPIR), creat per la Unió Europea el 1994 per a estudiar allò que havia passat durant el genocidi**, “no està interessat en el problema i no ha investigat res”, com opina l’advocat Martí Sels. El principal problema del TPIR és que només tracta fets que van de l’1 de gener de 1994 fins el 31 de desembre de 1994, oblidant tot el que va passa abans i després. Cal dir, per una altre banda, que molts testimonis de les querelles presentades pel TPIR s’han fet enrere, per exemple Abdul Ruzibiza, que després d’haver declarat contra el govern de Paul Kagame va negar tot el que havia dit, o el cas de Carla del Ponte, ex fiscal general del TPIR que, quan va voler investigar qui va fer l’atemptat contra l’ex president de Ruanda, va ser substituïda per un altre persona que va tancar la investigació. A més a més i com assenyala Bonet, “si dius alguna cosa en contra de Kagame et desqualifiquen de negacionista i et tracten d’antitutsi i això passa perquè el seu govern té gent col·locada a Nacions Unides”.

Espanyols morts a Ruanda.- L’Audiència Nacional espanyola ha pogut tirar endavant la querella contra els 40 dirigents del govern ruandès perquè té competències en casos de vulneració de drets humans i crims de genocidi en altres països que no siguin Espanya, si bé en aquest cas la investigació s’ha fet a partir dels nou espanyols assassinats sota el govern de Paul Kagame. Entre ells trobem el missioner Joaquim Vallmajó (mort l’abril de 1994), els germans maristes Servando

Mayor, Julio Rodríguez, Miguel Ángel Isla i Fernando de la Fuente (morts a l'octubre de 1996) i els cooperants de l'ONG Metges del Món, Flors Sirera, Manuel Madrazo i Luis Valtueña (morts el gener de 1997). A més a més i com apunta Josep Maria Bonet, "la querella ha tingut èxit perquè Espanya no té interessos econòmics a Ruanda" i per això ha pogut denunciar els més 7 milions de morts causats pel Front Patriòtic Ruandès. Juan Carrero opina que gràcies a aquesta iniciativa cada vegada es parla més sobre els conflictes als Grans Llacs, ja que "l'anterior conflicte al Congo quasi no va tenir repercussió, mentre que ara es publiquen força notícies". També explica que "per primera vegada el govern de Kagame està rebent pressions", i que això ha trigat més de deu anys en passar. Cal recordar que Juan Carrero va ser un dels primers en denunciar el que passava al país africà, quan el 1997 va fer una vaga de fam de 42 dies i va anar a peu fins el Consell de Ministres de la Unió Europea per demanar una querella contra el govern ruandès. "El més difícil d'aquesta querella", en paraules de Carrero, "és que intentem girar una història recolzada pels governs més forts del món, que han sabut vendre la seva versió com a vertadera". Victoire Umuhoza, candidata a les eleccions del 2010, també pensa que "és molt difícil parar el problema perquè als grans llacs hi ha molta riquesa i les multinacionals contribueixen a alimentar el conflicte", de manera que interessa mantenir les tensions polítiques de la zona.

El que sembla clar és que només a partir d'una revisió justa i desinteressada del que ha passat a Ruanda, que eviti fer una divisió entre hutus-criminals i tutsis-víctimes, el govern de Paul Kagame podrà deixar d'utilitzar el genocidi tutsi com una justificació ètica de la seva dictadura, i els oficials acusats de crims contra la humanitat podran prendre responsabilitat del que ha passat durant els darrers 15 anys. Caldrà, doncs, reescriure la història d'aquest conflicte per tal de comprendre un dels genocidis més importants del segle XX i donar veu, per primera vegada, als lleons de Ruanda.

